

JUDISK

K R Ö N I K A

Drömmen om en stad i öknen

Ledare av Jackie Jakubowski • Lizzie Oved Scheja om Tel Avivs lockelse
Agneta Pleijel möter Elisabeth Åsbrink • Anders Carlberg om Israelkritik
som identitet • Ingrid Lomfors om vägen till Palestina via Sverige
Anna Veeder om magisk terapi • Årskrönika av Arne Lapidus • Kåseri
Bokrecensioner • Gästkrönika • Mish Mash

3
2013

ÅRGÅNG 81 • SEPTEMBER 2013
TISHRI 5774 • PRIS 100 KR

HIMMELSKT TAK

Ett museum över de polska judarnas historia som håller på att uppföras i Warszawa kommer bland annat att innehålla en replika av taket i den berömda 1700-tals synagoga i Gwozdziec, en tidigare polsk stad numera belägen i Ukraina. Taket kommer att tillverkas med de verktyg och tekniker som användes när den ursprungliga konstruktionen byggdes. Drygt 400 unga volontärer – både polska och utländska hantverkare, konststuderande och historiker – har de senaste två åren deltagit i rekonstruktionsarbetet. Taket är handmålrat med bibliska motiv och hebreiska inskriptioner, men har även bilder som illustrerar judiska föreställningar om messiansk tid och återvändandet till Sion. Den träkonstruktion och de takfresker som nu kommer att återuppbas är typiska för de många synagogor som byggdes i Polen under 1600-1800-talen.

Polen var en gång hem för världens största judiska befolkningsgrupp och Judiska museet i Warszawa vill påminna om det rika judiska kulturarvet, men också om det ibland komplicerade förhållandet mellan judar och polacker.

Före andra världskriget fanns det omkring 3,3 miljoner judar i Polen, en tiondel av den totala befolkningen i landet. De flesta dödades i Förintelsen. Idag uppskattas antalet judar i Polen till mellan 4 000 och 10 000.

Bilden: Installation av taket till den berömda 1700-talssynagogan i Gwozdziec.

Foto: Magda Starowieyska/Muzeum Historii Żydów Polskich

Källa: Marta Prochwicz. MHZP

Judehatare i alla länder förenen eder!

Det händer allt för ofta: när förhatliga diktaturer faller ersätts de med nya förtryckare. Det medför att hela samhällsordningen vänds upp och ner; att upplysta monarkier ersätts med oupplysta; att sekulära tyrannier krossas och byts ut mot totalitära teokratier; att de nya makthavarna anser sig ha Gud eller Marx, Khomeini eller Stalin på sin sida när de dödar sin egen befolkning.

Men en sak kan man vara säker på: antisemitismen kommer att finnas med som det nya samhällsbyggets förenande element, dess ideologiska cement.

Den så kallade arabiska våren har påmint oss om detta. I alla de länder där folkliga massdemonstrationer avsatt diktaturer och gjort sig av med gamla makthavare har "judarna" beskyllts för att vara Fienden. Och detta oavsett vilken grupp man än tillhör – de gamla makthavarna eller de nya:

Enligt både den störtade Mubarakregimens anhängare och Muslimska Brödraskapet som tillfälligt övertog makten, är det "judiska konspirationer" som ligger bakom kaoset i Egypten.

I inbördeskrigets Syrien har president Bashar al-Assad, som tillhör den alavitiska grenen inom islam, förklarat att han vill förhindra att landet faller i händerna på Israel i maskopi med sunnimuslimska al-Qaidainspirerade fanatiker. De sistnämnda ser i sin tur alaviterna som sina svurna fiender. På en punkt är dock de sunnitiska och de alavitiska extremisterna överens: judarna konspirerar ständigt mot alla sorters muslimer.

Det palestinska Hamas är en sunnimuslimsk terrororganisation som finansieras av Qatar och Saudiarabien. Det libanesiska Hizbollah är en shiamuslimsk motsvarighet som stöds av Iran (Saudiarabiens värsta fiende). Inget förenar dessa organisationer både ideologiskt och teologiskt – annat än övertygelsen om att judarna, enligt Koranen, härstammar från grisar och apor.

Och alla är de överens om att hela den muslimska världens elände beror på den judiska statens existens.

Också på närmare håll har människor med vitt skilda uppfattningar om politik, religion och ekonomi kunnat enas om åtminstone en sak: allt är judarnas fel. Detta är budskapet från grekiska nynazister, ungerska fascister, ryska nationalister och gammalkommunister, Mel Gibson och Ahmed Rami, tjetjenska separatister och malmötiska islamister, amerikanska högerextremister och New Age-konspirationsteoretiker, afghanska talibaner och svenska nynazister.

Det skulle vara oansvarigt att låta alla dessa extremister, med olika agendor och olika grader av ömsesidigt förakt, vistas i samma rum. Men om man begränsar deras samtalsämne till ett – "judarna" – skulle det visa sig att de mycket väl kan samexistera.

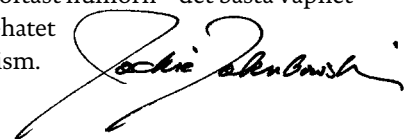
"MÄNNISKOR MED VITT SKILDA UPPFATTNINGAR OM DET MESTA, KAN ENAS OM EN SAK: ALLT ÄR JUDARNAS FEL."

Om antisemitismen som en förenande kraft skrev den legendariske Tom Lehrer, ett av de stora namnen i den amerikanska politiska debatten på 1950- och 1960-talen. Han var människorättsaktivist, poet och sångare, och hans satiriska sångtexter handlade bland annat om rasfördomar, intolerans och främlingsfientlighet. Och om hatet som förenar:

*Oh, the white folks hate the black folks,
And the black folks hate the white folks.
To hate all but the right folks
Is an old established rule.
Oh, the Protestants hate the Catholics,
And the Catholics hate the Protestants,
And the Hindus hate the Muslims,
And everybody hates the Jews.*

Skall man skratta eller gråta åt den enfald som förenar judehatare i alla tider och i hela världena? Satiriken Tom Lehrer valde oftast humorn – det bästa vapnet inte bara mot judehatet utan mot all fanatism.

Jackie Jakubowski, chefredaktör på Judisk Krönika

INNEHÅLL

Nr 3, 2013

Omslagsbild
av Elie Kacen
israelisk
konstnär
bosatt i Tel Aviv
www.eliekacen.com
Foto: Ran Erda

8 DRÖMMEN OM EN STAD I ÖKNEN

Lizzie Oved Scheja berättar om Tel Aviv. Foto Naftali Hilger

14 "NÄSTA ÅR I JERUSALEM" KANSKE

Bradley Burston skriver om löftets mål – Tel Aviv.

24 "DÅTIDEN ÄR BARA EN BORTRE DEL AV VÅRT NU"
Agneta Pleijel tecknar ett personligt porträtt av Elisabeth Åsbrink.

34 BOKRECENSIONER
Av Lasse Dencik och Hédi Fried.

36 NÄR LOJALITETEN PRÖVAS
En essä av Anders Carlberg om Israel och svensk-judisk identitet.

42 VÄGEN TILL PALESTINA GICK VIA SVERIGE

Ingrid Lomfors skriver om ett okänt kapitel i svensk-judisk nutidshistoria.

47 HAN VILLE FRÄLSA EUROPA FRÅN JUDENDOM

Nina Kaltiala påminner om Wagners mindre trevliga sidor.

48 HALSBANDET FRÅN BUDAPEST

Åsa Fridman berättar historien om två sammanlänkade liv.

50 ATT VARA "POLSKI" FAST FÖDD I SVERIGE

Sabina Edelman undrar hur många generationer man är polsk jude i Sverige? När blir man svensk jude?

52 "JAG VILL HA MER JUDISK NÄRVARO I DET OFFENTLIGA MALMÖ"

Barbo Posner intervjuar kulturproducenten Ozan Sunar.

57 MAGISK TERAPI

Anna Veeder möter Doktor Harta och hennes israeliska clownvänner på barnsjukhuset.

63 ISRAELS SÄKERHETSLÄGE BÄTTRE ÄN PÅ LÄNGE. PÅ KORT SIKT

Arne Lapidus årskrönika.

73 MIN JUDEDETEKTOR ÄR ALLTID PÅSLAGEN

Ett kåseri av Ronn Elfors Lipsker.

Medarbetare i detta nummer

JUDISK KRÖNIKA

*Chefredaktör
och ansvarig utgivare*
Jackie Jakubowski
judisk.kronika@tele2.se
tel: 08-660 70 62

Utges av
Stiftelsen Judisk Krönika

Redaktionsråd
Anders Carlberg, Lasse Dencik,
Eva Ekselius, David Frenkel,
Paulina Neuding, Ricki Neuman,
Anneli Rådestad, Nina Solomin

Annonssavdelning
Thomas Wolff
tel: 031 285 095
mobil: 0708 580451
thomas.jk@telia.com

*Ekonomi, administration
och prenumeration*
Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 onsd.-fred.
liat@telia.com
prenumerationspris 395 kr/år
studenter 250 kr
till utlandet 495 kr
lösnummerpris 75 kr
plusgiro 54 120-1

Adress:
Box 5053, 102 42 Stockholm
fax: 08-660 38 72
Hemsida på internet:
<http://www.judiskkrönika.se>

Utkommer med 4 nr per år.
Nästa nummer: 13 dec. 2013
Manusstopp: 8 nov. 2013

Tryckt hos Grafiska Punkten
Producerad av Gabor & Co
issn 0345-5580

Prenumeration på Judisk Krönika
ingår i medlemsavgiften till
Judiska Församlingen.
Adressändringar skall meddelas
den lokala församlingen.

Citera oss gärna, men ange källan.
För obeställt material ansvaras ej.
Förbehåll mot elektronisk
publicering måste meddelas av
artikelförfattaren.

**ANDERS
CARLBERG** är
tidigare ordförande
i Judiska Försam-
lingen i Göteborg
och författare,
senast till en bok
om Israel och
svensk-judisk
identitet.

**INGRID
LOMFORS**
är historiker
och författare,
nyutnämnd ge-
neralsekrete-
rare för Judiska
Församlingen i
Stockholm.

ARNE LAPIDUS
arbetar i Israel
som journalist för
en rad svenska
tidningar, bland
annat som
krönikör i Judisk
Krönika.

**LIZZIE OVED
SCHEJA** är
frilansande
kulturproducent
och chef för
Föreningen för
judisk kultur i
Sverige.

**AGNETA
PLEIJEL** är
författare och
kulturskribent.
Hon har varit
ordförande
i Svenska
PEN-klubben
och i Bibel-
kommissionen.

**RONN ELFORS
LIPSKER** är
skådespelare och
stand-upkomiker
i Stockholm. Han
återkommer med
kåserier om "det
judiska".

ANNA VEEDER
är svensk
journalist
verksam i Israel.
Skriver om
religion och
det israeliska
samhället.

NINA KALTIALA
är återkommande
kulturskribent i
Judisk Krönika,
författare och
lärare i språk,
litteratur och
religion.

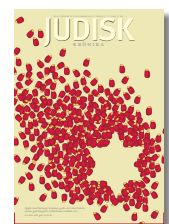
**LENNART
BLECHER** är
Judisk Krönikas
jiddischredaktör.
Hans tidigare
artiklar illustreras
med bild och
ljud på *kronikan*.
majerlemmel.com

**LASSE
DENCIK** är
samhällsdebattör,
författare och
professor i
socialpsykologi,
ingår i Judisk
Krönikas
redaktionsråd.

En uppskattad nyårspresent.

Beställ en gåvoprenumeration på Judisk Krönika till Dina vänner!
Både beställaren och gåvomottagaren får första numret
av tidningen från 1932 utan extra kostnad.

Gör så här: Klipp ut och sänd nedanstående talong till Judisk Krönika.

Du får sedan ett inbetalningskort och ordnar med presentkort från Dig till den Du vill uppvakta.

Ja tack, jag vill beställa en gåvoprenumeration på Judisk Krönika

Ett år 395 kr, 495 kr till utlandet och 250 kr för studerande

GÄVOADRESS:

BESTÄLLARENS ADRESS:

NAMN .....

NAMN.....

ADRESS.....

ADRESS.....

POSTADRESS.....

POSTADRESS.....

JUDISK KRÖNIKA Box 5053 102 42 STOCKHOLM TEL 08-660 38 92 E-POST: JUDISK.KRONIKA@TELE2.SE POSTGIRO 54 120-1

KEREN HAYESOD
FÖRENADE ISRAELINSAMLINGEN

ANNONS

Så här stödjer du våra ändamål i Israel!

Vi ger dig nu många nya möjligheter att stödja vårt arbete. Genom att bli moderniserad vår hemsida och erbjuda en del speciella tjänster, gör vi det lättare för dig att göra en viktig insats.

AUTOGIRO

Nu kan du ordna autogiro på vår hemsida! Ladda ner en blankett som du fyller i och skickar in, eller gör det direkt via länk till Bankgirot från vår hemsida.

SPONTANGÅVA

Nu kan du donera direkt på hemsidan. Du väljer belopp och till vilket/vilka ändamål. Enklast är att betala direkt med ditt bankkort, men du kan också skicka efter inbetalningskort. Vid betalning med bankkort kan du även vara anonym.

MINNESGÅVA

Att hedra en släktings eller väns minne med en gåva är en fin tradition. Även detta kan du göra via vår hemsida, på samma sätt som med gratulationsgåvor.

GRATULATIONSÅVA

Gratulera med ett särskilt gratulationsdiplom! Du fyller i ditt namn, namnet på den du vill hylla, skriver en hälsning och väljer vilket av diplomerna du vill använda. Belopp och ändamål bestämmer du själv. Du kan skriva ut diplomerna och personligen överlämna dem eller låta oss skicka dem, och betalar direkt med bankkort eller skickar efter inbetalningskort.

SMS-GÅVA

Nu kan du stödja vårt arbete via SMS! Det är enkelt och tryggt, och även via SMS kan du välja bland olika ändamål. Skicka **Israel50** till **72980**. Du skänker då 50 kr. Vill du ge 100 kr skickar du **Israel100** till **72980**.

Vill du hjälpa utsatta barn i Israel, skicka **Barnisrael** till **72980**. För hjälp till utsatta äldre, skicka **Äldreisrael100** till **72980**. Och för stöd till israeliska terroroffer, skicka **Offerisrael100** till **72980**. I samtliga fall skänker du 100 kr.

EGEN INSAMLING!

Detta är en ny och unik funktion som ger dig möjlighet att starta en egen insamling via vår hemsida! Det kan vara med anledning av att du fyller år, ett jubileum, bröllopsdag, examen, eller någon annan anledning.

Du ger insamlingen ett namn, startar den på datum du väljer och den pågår så länge du vill. Du kan sprida den via e-post, facebook, twitter eller SMS. Man kan ge till insamlingen via betalkort eller SMS. Du kan lätt följa insamlingen via din egen sida som du loggar in på.

Även när du har Egen insamling väljer du själv vilket av våra ändamål pengarna ska gå till.

ANDRA SÄTT ATT STÖDJA ISRAEL PÅ

Det vanligaste sättet är via **pg 45 42 60-1** eller **bg 671-6609**, det kan du förstås fortsätta med. Vår tidning *Menorahs* generösa annonsörer stödjer oss genom sin annonsering. Du har möjlighet att överlåta aktieutdelning till våra ändamål, du kan köpa litografier som olika konstnärer skänkt till oss, och även ge större donationer genom att t ex tänka på Israel i ditt testamente.

Välkommen att stödja utsatta människor i Israel!

www.israelinsamlingen.org